

СТАРТАПИ: СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА РОЛЬ В ЕКОНОМІКАХ КРАЇН СВІТУ

©2023 ХАУСТОВ М. М.

УДК 658.5
JEL: L26; O31

Хаустов М. М. Стартапи: сутність, класифікація та роль в економіках країн світу

У статті визначено, що стартапи в сучасній економіці, будучи першим етапом життєвого циклу інновацій, стають одним із основних двигунів наукового прогресу. Метою дослідження є визначення сутності, класифікації та ролі стартапів в економіках країн світу. У межах поставленої мети розглянуто основні підходи до визначення сутності стартапів; проведено контент-аналіз поняття «стартап»; запропоновано уточнене визначення поняття. Також порівняно основні характеристики «стартапів» та «малого бізнесу»; визначено ключові особливості, що дозволяють вважати бізнес-проект стартапом; досліджено види та типи стартапів. А саме: низькотехнологічні, високотехнологічні та глибокотехнологічні інновації; стартапи за видами діяльності; залежно від стадії їх життєвого циклу; за основними трендами, у рамках яких розвиватиметься стартап; за способом виникнення (або характером дії на ринку); залежно від їх вартості та ін. Запропоновано узагальнену класифікацію типів стартапів за різними ознаками. Досліджено тенденції розвитку стартап-руху: рейтинг за часткою стартапів за ключовою тематикою; кількість стартапів у країнах-лідерах; розподіл стартапів у світі на основі галузі їх впровадження та їх відповідного відсотка від загальної кількості. Доведено, що сьогодні процеси створення стартапів у світі динамічно розвиваються та будуть набувати особливого значення в тих сферах економіки, де структурна трансформація є центральною для реалізації не тільки економічних, а й ширших соціальних цілей. Визначено, що Україна також не має залишитися осторонь зазначених процесів, що потребуватиме використання різноманітних інструментів національної політики, формування та розвитку екосистеми стартапів, відповідного інституційного середовища. Це дозволить створити базис економічного зростання, що є вкрай актуальним для України в умовах повоєнного відновлення економіки.

Ключові слова: стартап, інновація, екосистема, малий бізнес, класифікація, контент-аналіз, бізнес-проект, низькотехнологічні, високотехнологічні та глибокотехнологічні інновації.

Рис.: 3. **Табл.:** 6. **Бібл.:** 56.

Хаустов Микита Миколайович – здобувач, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: khaustov.mkt@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9889-5989>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57964177800>

UDC 658.5
JEL: L26; O31

Khaustov M. M. Startups: Essence, Classification, Role in the Economies of the World

The article defines that startups in the modern economy, being the first stage of the life cycle of innovations, become one of the main engines of scientific progress. The purpose of the study is to determine the essence, classification, and role of startups in the economies of the world. Within the framework of this goal, the main approaches to defining the essence of startups are considered; a content analysis of the concept of «startup» is carried out; a closer definition of the concept is proposed. The main characteristics of «startups» and «small businesses» are also compared; the key features that allow a business project to be considered a startup are identified; the types and kinds of startups are studied. It concerns the following: low-tech, high-tech, and deep-tech innovations; startups by type of activity; depending on the stage of their life cycle; according to the main trends within which the startup will develop; by the method of occurrence (i. e., the nature of the action in the market); depending on their cost, etc. A generalized classification of types of startups by various attributes is proposed. Trends in the development of the startup movement are studied, viz.: rating by the share of startups in key topics; number of startups in the leading countries; the world-wide distribution of startups based on the industry of their implementation and their respective percentage of the total number. It is proved that the present-days processes of creating startups in the world are developing dynamically and will be of particular importance in those areas of the economy where structural transformation is central to the realization of not only economic but also broader social goals. It is determined that Ukraine cannot stay aside from these processes, which will require the use of various national policy instruments, the formation and development of the startup ecosystem, and the relevant institutional environment. This will create a basis for economic growth, which is extremely important for Ukraine in the context of the post-war economic recovery.

Keywords: startup, innovation, ecosystem, small business, classification, content analysis, business project, low-tech, high-tech and deep-tech innovations.

Fig.: 3. **Tabl.:** 6. **Bibl.:** 56.

Khaustov Mykyta M. – Applicant, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: khaustov.mkt@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9889-5989>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57964177800>

Стартапи в сучасній економіці, будучи першим етапом життєвого циклу інновацій, стають одним із основних двигунів наукового прогресу, каталізатором як глобального, так і локального економічного розвитку [1].

Останніми роками стартапи є об'єктом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, які зосереджуються на різних їх аспектах: сутності, характерних рисах, різновидах, життєвому циклі, принципах і факторах успішності, джерелах фінансу-

вання, проблемах впровадження та помилках у процесі розвитку та ін.

Серед робіт зарубіжних науковців можна виділити праці S. Breschi, T. Brown, G. Deeb, B. Cooper і P. Vlaskovits, Ma X., P. Fisk, B. Horowitz, R. Hoffman, B. Casnocha та C. Yeh, T. Song та багатьох інших. Серед досліджень українських науковців – праці О. Гавриш, Х. Дрималовської та О. Жигadlo, А. Касич та А. Джури, Є. Палійчук, М. Кизима, О. Мрихіної, О. Решетняк, Н. Ситник та ін. [1–17 та ін.]. Отже, питання розвитку стартапів у країнах світу залишаються на піку актуальності, а стартап-рух активно розвивається відповідно до трендів і викликів сучасності, що потребує його подальших досліджень.

Мета пропнованого дослідження полягає у визначенні сутності, класифікації та ролі стартапів в економіках країн світу.

Стартап (*startup* – від англ. *start up* – «запускати») – це проект або компанія з короткою історією операційної діяльності [6]. Це поняття виникло в 1939 р., коли випускниками Стенфордського університету було створено стартап-компанію «Hewlett-Packard», яка згодом стала гігантом у сфері інформаційних технологій. Цей термін вперше офіційно був введений журналом «Forbes» у 1973 р., а у 1977 р. – журналом «Business Week» [7].

Існує декілька підходів до визначення сутності стартапів. Згідно з узагальненим підходом, стартап – це невеликий бізнес, розпочатий нещодавно. Також науковцями та міжнародними організаціями пропонується ціла низка визначень цього поняття (*табл. 1*).

Таким чином, на основі аналізу визначення сутності поняття «стартап» можна виділити такі основні підходи:

- 1 – стартап – це компанія у сфері науки та високотехнологічній сфері – «нова» та «тимчасова» компанія з обмеженими власними фінансовими та людськими ресурсами на початковій стадії розвитку, яка використовує як внутрішні, так і зовнішні, у тому числі іноземні, ресурси, на наступних етапах розвитку;
- 2 – стартап – це компанія у сфері управлінської практики – бізнес-модель, заснована на інноваціях, новаторстві, масштабованості та високих темпах зростання [1; 14].

Здійснимо контент-аналіз поняття «стартап». Основні характеристики цього поняття за визначенням різних науковців наведено в *табл. 2*.

На основі аналізу кількості згадувань у наведених визначеннях сутності поняття «стартап» виявлено, що характеристика «підприємство/компанія» згадується 17 разів, інноваційність продукту чи технології – 12 разів; «значний потенціал зростання» – 7 разів; «вирішення проблем», «обмеженість ресурсів», «невеликий термін роботи», «існування в умовах невизначеності» – по 4 рази; «особлива бізнес-модель», «рання стадія життєвого циклу» – по 3 рази.

Базуючись на вищезазначеному, можна сформулювати таке уточнене визначення поняття: «*стартап*» – це *молоде, невелике, незалежне підприємство, яке є творчим, інноваційним, проводить дослідження та розробки для вирішення актуальних проблем і пропонує перспективні рішення, прагне до талановитих працівників і зростання продажів завдяки привабливій бізнес-моделі в умовах обмежених ресурсів*.

Таким чином, стартап – це невеличкий бізнес, але не кожен малий бізнес є стартапом. У *табл. 3* наведено основні характеристики, що відрізняють звичайний малий бізнес від стартапу.

Виходячи з наведеного визначення сутності поняття «стартап» можна зробити висновок, що не кожен новий і невеликий бізнес варто вважати стартапом. Існує кілька ключових особливостей, що дозволяють вважати бізнес-проект стартапом:

- 1) в основі проекту (започаткованого бізнесу) лежить нова ідея або інновація, яка раніше не використовувалася, тобто пропонується якимсь поліпшенням, якісними змінами у звичайний уклад життя, створюється новий корисний продукт, технологія тощо;
- 2) високий ризик бізнес-проекту. За оцінками експертів [14], близько 70% інноваційних стартап-проектів закриваються в перший рік свого існування, 10–15% – банкрутують протягом двох років. І лише близько 10% стартапів з часом стають повноцінним бізнесом і приносять відносно стабільний дохід;
- 3) швидкість створення – це бізнес-проекти, для повного запуску яких потрібно до 8 місяців (якщо за цей час стартап не приносить прибутку, то його вважають неефективним і закривають);
- 4) молодий вік засновників стартапів – зазвичай вік команди, що створює стартап, менший за 30 років. Здебільшого це студенти, які не мають значного стартового капіталу, але володіють великим ентузіазмом, відкривають власну справу в гаражах, підсобних приміщеннях та ін.;
- 5) обмежені ресурси та високий потенціал зростання – на початку існування бізнес-проект не потребує значних фінансових вкладень, але з урахуванням свого швидкого розвитку та масштабування залучає додаткові інвестиції та нарощує свій потенціал.

Для кращого розуміння терміна «стартап» дослідимо їх види та типи. Аналіз літературних джерел [17–34] дозволив визначити основні класифікаційні ознаки стартапів.

За рівнем технологій чи інновацій, що пропонується стартапами, виділяють такі: низькотехнологічні, високотехнологічні та глибокотехнологічні інновації. Отже, низькотехнологічні інновації – це інновації, які можуть бути створені та впроваджені

Визначення поняття «стартап» у роботах науковців і звітах міжнародних організацій

Автор(-и), джерело	Визначення
Світовий банк [24]	Новостворене підприємство на першій фазі діяльності
Європейська комісія [25]	Технологічне підприємництво, технології цифрового ринку, послуги в сфері вебсайтів та ІКТ
Вимоги отримання стартап-візи Естонії [22]	Інноваційний і масштабований технологічний бізнес
StartupBlink [23]	Будь-який бізнес, який застосовує інноваційні технологічні рішення, що мають потенціал для досягнення масштабованості. Визначається, що стартап може бути продуктом або послугою, процесом або бізнес-моделлю
Є. Чазов [4]	Нова, нещодавно створена компанія, що будує свій бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій, володіє обмеженою кількістю ресурсів (як людських, так і фінансових) і планує виходити на ринок
S. Blank [18]	Тимчасова структура, яка займається пошуком масштабованої, відтворюваної, економічно вигідної бізнес-моделі
E. Ries [19]	1) створене людиною підприємство, метою якого є розробка нових продуктів і послуг в умовах крайньої невизначеності; 2) новостворена організація, яка займається розробкою нових товарів або послуг в умовах екстремальної невизначеності
C. Christensen [8]	Компанія, що працює над вирішенням проблеми, рішення якої не є очевидним і успіх не гарантований
S. Breschi та ін. [11]	Інноваційна, технологічна компанія, що допомагає вирішувати проблеми, пов'язані з найважчими цивілізаційними викликами (джерела енергії, соціальне відчуження, сталий розвиток)
G. Groenwegen, F. de Langen [16]	Компанія з радикальними інноваціями
T. Kollmann та ін. [12]	Підприємство молодше 10 років, що генерує інноваційні технології та/або бізнес-моделі, має або прагне до значного зростання кількості співпрацівників та продажів
Henry M. [21]	Незалежне підприємство, що працює від чотирьох до шести років, призначене для ефективно розробки та перевірки масштабованої, відтворюваної та, принаймні, беззбиткової бізнес-моделі
Австрійський звіт про стартапи [20]	Компанія, що працює до 10 років та є інноваційною у своїх продуктах, послугах, технологіях або бізнес-моделях, а також демонструє значне зростання кількості співпрацівників або обсягів продажів чи прагне до цього
E. Autio [13]	Фірма віком до 6 років, сильно орієнтована на зростання, що витрачає не менше 15% своїх операційних витрат на дослідження та розробки
M. Song та ін. [15]	Нова компанія, що діє в галузі проривних інновацій, а також забезпечує інтеграцію ланцюгів поставок, орієнтацію на ринок, досвід, патентний захист і низьку виживаність
О. Мельниченко, В. Мельниченко [14]	Бізнес-структура, для якої запорукою успіху є залучення інвестицій в реалізацію оригінальних власних ідей щодо впровадження нових технологій та/або виведення на ринок інноваційних продуктів
A. Skala [17]	Початкова фаза підприємства, яке має обмежені ресурси, визначає проблеми ринку, розпізнає попит і перевіряє запропоноване рішення на етапі розширення
Forbes [29]	Процес виходу на ринок новоствореного підприємства з інноваційним проектом, зазвичай у короткотривалий термін та з мінімальними капіталовкладеннями
A. Shontell [5]	Дія або процес приведення чогось у рух

Джерело: систематизовано автором на основі відповідних джерел.

майже кожним підприємством [17]. Тобто, більшість простих, але корисних програм походять від низькотехнологічних інновацій.

Високотехнологічний стартап працює на ринку високотехнологічної продукції. Високотехнологічні інновації (Хайтек, або High-Tech) – це нова технологія з розширеними функціями та можливостями,

яка зазвичай зосереджується на окремих проблемах для підприємств і галузей [31]. Високотехнологічний стартап є високоризикованим і передбачає застосування технології в новітній галузі, яке вимагає фази науково-дослідних робіт, кількох раундів створення прототипів, а потім повільного впровадження на невизначеному ринку.

Контент аналіз поняття «стартап»

Науковці	Характеристики													
	Підприємство/ компанія	Проект	Процес	Інноваційність продукту чи технології	Здійснює до- слідження та розробки	Вирішення проблем	Обмеженість ресурсів	Невеликий термін роботи	Значний по- тенціал зростання	Планування виходу на ринок	Тимчасовість існування	Особлива бізнес-модель	Існування в умовах неви- значеності	Рання стадія життєвого циклу
Є. Чазов	+			+			+		+					
О. Мельниченко	+			+										
S. Blank							+				+			
E. Ries	+			+								+		
A. Shontell			+											
C. Christensen	+			+										
R. Baldrige	+					+							+	
N. Blumenthal						+								
A. Damodaran													+	+
S. Breschi та ін.	+			+		+								
G. Groenwegen, F. de Langen	+			+										
T. Kollmann та ін.	+													
Henry M.	+						+							
Австрійський звіт про стартапи	+			+			+							
E. Autio	+						+							
M. Song та ін.	+			+									+	
A. Skala	+					+								+
Світовий банк	+													+
Європейська комісія	+			+										
Вимоги отримання стартап візи Естонії		+		+										
О. Мрихіна та ін.	+	+	+	+			+						+	
StartupBlink	+			+										
Кількість згадувань	17	2	2	12	1	4	4	4	7	2	3	4	3	

Порівняння основних характеристик «стартапів» і «малого бізнесу»

Характеристика	Стартап	Малий бізнес
Інноваційність	Інновації є основою бізнес-ідеї; має або створює унікальні продукти, технології або нові бізнес-моделі	Повторює існуючі бізнес-ідеї та бізнес-моделі, не є унікальним
Масштабованість	Націлений на максимальне масштабування бізнесу; глобальні цілі спрямовані на завоювання ринку	Розвиток у межах лідерського бачення
Темпи зростання	Постійна орієнтація на стрімке зростання	Основна ціль – отримання прибутку, може не збільшувати обсяги роботи
Прибуток	Прибуток не є основною короткостроковою ціллю, основна мета – створення нового продукту чи технології	Отримання прибутку та забезпечення рентабельності максимально швидко
Фінансування	Венчурне фінансування, залучення сторонніх інвесторів для цілей масштабування бізнесу	Кредитування, особисті заощадження
Технології	Впровадження нових технологій та їх створення	Консерватизм у впровадженні технологій
Життєвий цикл	92% залишають ринок протягом перших трьох років	Близько 30% банкрутують протягом трьох років
Команда та менеджмент	Команда є визначальним фактором успіху, розширюється разом із перспективою розвитку стартапу, учасники органічно «вписуються» в основну команду; усі учасники зацікавлені в успішності бізнесу	Найм співпрацівників відбувається відповідно до поточних потреб
Графік роботи	Ненормований	Нормований
Ключова стратегія виходу на ринок	IPO (Initial Public Offering) – первинна публічна пропозиція або угоди купівлі-продажу	Продаж і передача

Джерело: складено автором за [26–29].

Глибинні технології (Deep Tech) [33] зосереджені на вирішенні проблем людства, вирішують проблеми суспільства та навколишнього середовища. Глибинні технології є революційними та кардинальними, але для їх адаптації до умов ринку потрібно багато часу, вони вимагають великих капіталовкладень та можуть бути реалізовані в майбутньому лише за наявності технічних і бізнес-експертів, які можуть підтримувати значний обсяг необхідних досліджень і розробок [1].

На даний час, найбільш поширеними є низько- та високотехнологічні стартапи. Порівняльну характеристику високотехнологічних і низькотехнологічних стартапів наведено в *табл. 4*.

Стартапи можуть бути прокласифіковані також залежно від стадії життєвого циклу. Етапи життєвого циклу стартапу асоціюються з життям рослини [36]. Основні характеристики етапів життєвого циклу стартапу та особливості їх діяльності на цих етапах наведено в *табл. 5*.

Крім того, багатьма дослідниками [31–35] відмічається, що головним завданням стартапу на перших його етапах є можливість знайти гідних, висококваліфікованих фахівців та переконати інвесторів фінансувати реалізацію проекту. На пізніших етапах

реалізації стартапу, а саме, на етапі зростання, успіх стартапу залежатимуть від ефективності роботи маркетингової команди. Жорстке планування, спільна робота команди та прозорість – це основні складові успішного маркетингу в стартапі.

Також визначаються основні характеристики, які мають бути притаманні високоефективній команді у стартапі:

- ✦ орієнтованість на клієнта (за оцінками, 86% споживачів готові платити більше за враження від клієнтського досвіду), тобто необхідно враховувати думки та побажання клієнтів, безпосередньо взаємодіючи з ними;
- ✦ зворотний зв'язок – чудовий інструмент для модернізації та вдосконалення стартапу; вміння аналізувати джерела отримання прибутку; забезпечувати операційну ефективність; прагнути до навчання та зростання [36].

Отже, основними трендами, в рамках яких розвиватиметься стартап, є:

- ✦ клієнтоорієнтованість;
- ✦ розробка стратегії стартапу та його продукту;
- ✦ прозорість і відкритість;
- ✦ використання соціальних мереж;

Порівняльна характеристика високотехнологічних і низькотехнологічних стартапів

Характеристика	Високотехнологічні стартапи	Низькотехнологічні стартапи
Індикатори	<ul style="list-style-type: none"> – Тривалий час виходу на ринок; – базуються на академічних дослідженнях та інноваційних патентах; – високі витрати на дослідження та розробки; – висококваліфікований науковий і технічний персонал; – мають високий ризик не знайти комерційного використання своєї технології 	<ul style="list-style-type: none"> – Використовують готове програмне забезпечення та програмне забезпечення з відкритим кодом; – час виходу на ринок менше 1 року; – більша частка персоналу у відділах продажів і маркетингу, а не в технологічному; – використання технологій для підвищення маржі на існуючому ринку; – швидке отримання першого доходу, прибутковість
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> – Можуть бути надприбутковими; – можуть забезпечити лідерство на ринку; – захоплює робоче середовище в оточенні розумних, амбітних людей; – мають потенціал увійти в історію 	<ul style="list-style-type: none"> – Можуть генерувати дохід майже відразу після виходу на ринок; – більша ймовірність відповідати умовам ринку; – коротший час виходу на ринок; – потребують меншого стартового капіталу; – низький технічний ризик
Недоліки	<ul style="list-style-type: none"> – Високий технічний ризик; – високий ринковий ризик, ризик комерціалізації; – потребують значного інвестиційного капіталу для фінансування передстартової «посівної» стадії; – мають обмежений, висококонкурентний резерв талантів 	<ul style="list-style-type: none"> – Важче підтримувати конкурентну перевагу (менше патентів, запатентовані технології); – високий ризик при використанні ліцензованих або публічних технологій; – менша ймовірність отримання великих прибутків у майбутньому

Джерело: складено автором за [1; 27–34].

Таблиця 5

Види діяльності стартапів залежно від стадії їх життєвого циклу

Стадія життєвого циклу стартапу	Завдання	Склад команди	Діяльність
1	2	3	4
1. Seed			
1.1. Pre-seed	Виникнення ідеї стартапу. Розробка концепції	Стартапер (тобто ви, майбутній підприємець), ідея та фанати	Пошук і розробка ідеї стартапу, визначення проблеми, потреб потенційних споживачів, перевірка гіпотез
1.2. Seed	Розробка бізнес-моделі та бізнес-плану. Постановка цілей, аналіз ринку, визначення та вивчення клієнтів та споживачів, обґрунтування попиту на продукт, визначення перспектив бізнесу	Стартапер + бізнес-аналітик	Дослідження ринку, технологічне прогнозування, конкурентів, визначення цільових сегментів ринку, прогнозування попиту
1.3. MVP – minimum viable product	Формування техзавдання, створення прототипу, дослідного зразка продукту. Проводиться тестування продукту. Вивчаються клієнти та підтверджується попит	Стартапер, бізнес-аналітик + розробники продукту (3–5 осіб)	Проведення маркетингових досліджень. Проведення тестування, технологічний аудит, аналізування результатів. Оцінюється, наскільки продукт задовольняє потреби цільової аудиторії
1.4. Product-market fit & product-channel fit	Опрацювання маркетингової стратегії та знаходження своєї вузької ніші на ринку	Стартапер, маркетолог, розробники + клієнт-менеджер і тестувальник	Розширення продажів, вихід на ринок, просування. Обґрунтування та вибір стратегії. Створення бренду. Оцінка витрат на маркетинг

1	2	3	4
1.5. Death of valley	Залучення інвесторів, накопичення ресурсів до запуску продукту	Стартапер + інвестори	Дослідження ринку інвесторів, пошук бізнес-ангелів, венчурних фондів, грантодавців
2. Launch	Запуск продукту та інтенсивна робота з просування бренду на міжнародному ринку	Стартапер, маркетолог, розробники, клієнт-менеджер, тестувальник + юрист, бухгалтер	Посилене просування продукту, дослідження та вихід на нові ринки збуту, зокрема на міжнародний ринок
3. Scale	Зростання та розширення стартапу, формування корпоративної культури	Збільшення команди, аутсорс ресурсів	Пошук кваліфікованих фахівців для розвитку стартапу, постійний пошук нових ніш на ринку, оцінка ризиків, просування продукту, розвиток бренду, перегляд стратегії
4. Maturity	Стадія зрілості та започаткування звичайного бізнесу	Делегування управління, розширення штату, офісу; пошук можливості відкриття філій за кордоном	Пошук нових ринків збуту, просування, перегляд стратегії, пошук шляхів удосконалення продукту, технологічне прогнозування

Джерело: складено автором за [31–36].

- ✦ поширення контенту;
- ✦ адаптація під споживача;
- ✦ брендинг;
- ✦ інформаційна підтримка;
- ✦ маркетингові програмні застосунки (полегшують пошук нових клієнтів, допомагають раціоналізувати всю рекламну кампанію, налагоджують щоденну роботу);
- ✦ постійне навчання [35].

Деякі автори [37; 39] класифікують стартапи за способом виникнення (або характером дії на ринку):

- 1) стартапи способу життя – стартапи, засновані на хобі (улюбленому занятті) його учасників. Зазвичай, це стартапи способу чи стилю життя;
- 2) сімейний бізнес чи малі підприємства – це стартап, який залучає тільки членів сім'ї або обмежене коло знайомих людей. Відмінні риси й унікальність таких проєктів, як правило, досягаються за рахунок індивідуального підходу учасників;
- 3) глобальні ініціативи – це великі інноваційні стартапи, створені у відповідь на зміну споживчих переваг чи у зв'язку з посиленням конкуренції;
- 4) копії успішних стартапів – стартапи, розроблені на основі аналогів уже діючих стартапів. Такі стартапи можуть стати такими ж перспективними, як їх першоджерело;
- 5) стартапи «темні конячки» – середні та дрібні стартапи, успіх яких не є очевидним тривалий час. Такі стартапи працюють в умовах невизначеності та підвищеного ризику, проте при досягненні позитивних результатів отримують хорошу віддачу у вигляді значного прибутку;

- б) стартапи для подальшого продажу – невеликі проєкти, що створюються з можливістю перепродажу компаніям-гігантам, що діють у тій самій сфері бізнесу;
- 7) соціальні стартапи – зазвичай стартапи благодійних і некомерційних організацій, які існують завдяки пожертвам.

Н. Ситник [43] пропонує класифікувати стартапи за такими ознаками:

- ✦ *за ступенем новизни продукту стартапу*: інноваційні продукти/технології чи інкрементально інноваційні (поліпшуючі) продукти/технології;
- ✦ *за галуззю діяльності*: стартапи в галузі ІТ, електроніки, робототехніки, комп'ютерної техніки, телекомунікацій, екології, енергетики, медицини тощо;
- ✦ *за ключовими клієнтами*: стартапи, продукт яких орієнтований на фізичних осіб (B2C) чи на юридичних осіб (B2B);
- ✦ *за наявністю зв'язків з існуючими компаніями*: незалежні та афілійовані стартапи.

G. Nachum [44] класифікує стартапи залежно від потреб, на задоволення яких вони орієнтовані: стартапи, що орієнтовані на задоволення потреб фізичних осіб, потреб юридичних осіб, технічних потреб на існуючому ринку чи технічних потреб на новому ринку.

StartupBlink [23] визначає такі види стартапів залежно від їх вартості: Єдинороги (Unicorns) і Виходи (Exits). Unicorns – це стартапи, загальна вартість яких перевищує 1 мільярд доларів США. «Єдинороги» – це критичні історії успіху, які не тільки збільшують потік капіталу в екосистему, але й мають тен-

денцію стимулювати її за допомогою потужної історії успіху, яка приваблює більше потенційних підприємців та інвесторів до місця їх розташування. З іншого боку, «Виходи» – це стартапи, які зараз публічно зареєстровані або об'єднані з публічною компанією.

I. Savin та ін. [45] поділяють стартапи за ключовою тематикою їх діяльності та кількістю відповідних стартапів за базою Crunchbase [46]. Рейтинг за частотою стартапів за ключовими тематиками відповідно до даних бази Crunchbase наведено на *рис. 1*.

Класифікація стартапів допомагає глибше вивчити унікальні риси різних типів стартапів, оцінити їх можливості для комерційного успіху, зробити більш обґрунтований вибір стратегії розвитку. Таким чином, це важливий етап для подальших досліджень у цій галузі. Класифікацію типів стартапів за різними ознаками наведено в *табл. 6*.

Таким чином, на основі аналізу різноманіття видів стартапів, можна зазначити, що стартап-рух розвивається завдяки модернізації та креативності, які мають великий потенціал змінити світову економіку [47]. Сьогодні у світі налічується 150 мільйонів стартапів, з яких щороку запускається 50 мільйонів нових стартапів [48]. У середньому щодня з'являється 137 000 стартапів [48].

Стартапи, будучи малими підприємствами, відіграють домінуючу роль в економічному зростанні [47]. Причина цього полягає в тому, що вони створюють робочі місця, що означає нижчий рівень безробіття, а нижче безробіття означає економіку, яка розвивається. Стартапи також створюють конкуренцію та надихають людей бути більш інноваційними, креативними та винахідливими. Стартапи з часом створюють нові індустрії та можуть достатньо прогресувати [48].

Лідерами за кількістю стартапів у 2023 р. є США, де, за оцінками експертів, зараз діють 75 056 стартапів завдяки сприятливому бізнес-клімату для їх розвитку та розвинутій екосистемі. У США в 5,7 разу більше команд стартапів порівняно з Індією, яка посідає друге місце з 13 125 активними стартапами [49]. Кількість стартапів в 10 країн-лідерах наведено на *рис. 2*.

Розподіл стартапів у світі на основі галузі їх впровадження та відповідного відсотка від загальної кількості за підсумками 2022 р. [50] наведено на *рис. 3*.

Розуміючи необхідність економічного розвитку країн завдяки інноваційності та креативності малого бізнесу, багато країн світу формують сприятливе економічне середовище для забезпечення стартап руху [55; 56].

Так, Чехія, за оцінками експертів [49–56], стала однією з найкращих країн для запуску стартапів у 2023 р. У країні впроваджено нові бізнес-процедури, які коштують усього 1,1% від ВНД (валового національного доходу) на душу населення, витрати на ро-

бочу силу також розумні, заробітна плата в середньому становить \$1,800 на місяць.

Фінляндія також має сприятливе середовище для розвитку стартапів. Підприємства оподатковуються стандартними 20%, а реєстрація бізнесу (процедури запуску) коштує всього 0,7% від ВНД на душу населення, тому витрати з цієї точки зору відносно низькі. Крім того, Фінляндія має високий рейтинг за індексом щастя та задоволеності життям у країні, що має позитивні наслідки для власників бізнесу [52].

Швеція також названа однією з країн, що сприяють розвитку стартапів: вартість запуску стартапу становить лише 0,5% від ВНД на душу населення; високий рівень ВВП – 59 324 долари на душу населення в поєднанні з відносно низькою вартістю життя формують базу для підтримки місцевих стартапів. Однак податок на бізнес у Швеції трохи вищий порівняно з Чехією та Фінляндією – 20,60% [52].

У США також сформовані сприятливі умови для розвитку стартапів, хоча 2022 р. був складним, і того року спостерігалися низькі темпи економічного зростання ВВП – 1,6%. Хоча ставки податку на бізнес у США відрізняються залежно від штату, стартапи можуть розраховувати на виплату 25,8% від капіталу. До того ж, у США забезпечується розвинена інфраструктура та дотримується правова система захисту інтелектуальної власності [52].

Отже, сьогодні процеси створення стартапів у світі динамічно розвиваються. За оцінками фахівців, вони будуть набувати особливо-го значення в тих сферах економіки, де структурна трансформація є центральною для реалізації не тільки економічних, а й більш ширших соціальних цілей. Україна також не повинна залишитися осторонь зазначених процесів, що потребуватиме використання різноманітних інструментів національної політики, формування та розвитку екосистеми стартапів, відповідного інституційного середовища. Це дозволить створити базис економічного зростання, що є вкрай актуальним для України в умовах повоєнного відновлення економіки. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Хаустов М. М. Розвиток стартапів у сфері енергетики: світовий досвід і можливості для України. *Проблеми економіки*. 2022. № 4. С. 13–24. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-4-13-24>
2. Ma X. et al. Assessment of the Impact of Scientific and Technical Activities on the Economic Growth of World Countries/Ma X., Gryshoval, Khaustova V., Reshetnyak O., Shcherbata M., Bobrovnyk D., Khaustov M. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. Iss. 21. Art. 14350. DOI: <https://doi.org/10.3390/su142114350>
3. Волобоєва І. О. Менеджмент інноваційної діяльності: досвід успішних Start-up і підприємців-практиків // Перспективи розвитку управлінських систем у соці-

Рис. 1. Рейтинг за часткою стартапів за ключовою тематикою відповідно до даних бази Crunchbase

Джерело: складено автором за матеріалами [45; 46].

- альній та економічній сферах України: теорія і практика : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. інт.-конф. (24 листопада 2020 р.). Київ : КУБГ, 2020. С. 65–67.
4. Чазов Є. Стартап як нова форма ведення бізнесу. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2013. № 52. С. 122–128. URL: <https://dSPACE.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19732/1/16.pdf>
 5. Shontell A. A Startup Is A State Of Mind, Not A Word That Can Be Defined / *Insider*. 27.02.2014. URL: <https://www.businessinsider.com/what-is-a-startup-2014-2?r=US&IR=T2014>
 6. Кращі бізнес-стартапи в Україні. URL: https://bankchart.com.ua/biznes/biznes_start/statti/kraschi_biznes_startapi_v_ukrayini
 7. Менеджмент стартап проектів : підручник для студентів технічних спеціальностей другого (магістерського) рівня вищої освіти / О. А. Гавриш, В. В. Дергачова, М. О. Кравченко та ін.; Київ : Політехніка, 2019. 337 с.
 8. Christensen C. M. *The Innovator's Dilemma; When New Technologies Cause Great Firms to Fail*. Harvard Business School Press: Boston, MA, USA, 2003.

Класифікація типів стартапів за різними ознаками

Класифікаційна ознака	Види та типи стартапів
За рівнем технологій чи інновацій	Низькотехнологічні; високотехнологічні; глибокотехнологічні інновації
За стадією їх життєвого циклу	Seed; Launch; Scale; Maturity
За способом виникнення (або характером дії на ринку)	Стартапи способу життя; сімейний бізнес чи малі підприємства; глобальні ініціативи; копії успішних стартапів; стартапи «темні конячки»; стартапи для подальшого продажу; соціальні стартапи
За ступенем новизни продукту стартапу	Інноваційні продукти/технології; інкрементально інноваційні (поліпшуючі) продукти/ технології
За галуззю діяльності	Стартапи в галузі: ІТ; електроніки; робототехніки; комп'ютерної техніки; телекомунікацій; екології; енергетики; медицини тощо
За ключовими клієнтами	Стартапи, продукт яких орієнтований на фізичних осіб (B2C); стартапи, продукт яких орієнтований на юридичних осіб (B2B)
За наявністю зв'язків з існуючими компаніями	Незалежні; афілійовані
За потребами, на задоволення яких вони орієнтовані	Фізичних осіб; юридичних осіб; технічних потреб на існуючому ринку; технічних потреб на новому ринку
За їх вартістю	Єдинороги (Unicorns); Виходи (Exits)

Джерело: складено автором за [41–48].

- Baldrige R., Curry B. What Is A Startup? The Ultimate Guide / *Forbes Advisor*. 16.10.2022. URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/what-is-a-startup/>
- Damodaran A. Valuing Young Start-Up and Growth Companies: Estimation Issues and Valuation Challenges. Stern School of Business New York University: New York, NY, USA, 2009.
- Breschi S. J., Lassebie C., Menon C. A Portrait of Innovative Startups across Countries. *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, No. 2018/02; OECD Publishing: Paris, France, 2018. DOI: <https://doi.org/10.1787/18151965>
- Kollmann, T., Stöckmann C., Linstaedt J., Kensbock J. European Startup Monitor 2015. URL: https://europeanstartupmonitor.com/fileadmin/presse/download/esm_2015.pdf
- Autio E. Entrepreneurship Support in Europe: Trends and Challenges for EU Policy. Report Prepared for EU DG Growth. 2016. DOI: 10.13140/RG.2.1.1857.1762.
- Мельниченко О. А., Мельниченко В. О. Стартап: сутність, ознаки, етапи розвитку // Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. (30 березня 2016 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/2/11.pdf>
- Song M., Podoitsyna K., van Der Bij H., Halman J. I. M. Success Factors in New Ventures: A Meta Analysis. *Journal of Product Innovations Management*. 2008. Vol. 25. Iss. 1. P. 7–27. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5885.2007.00280.x>
- Groenwegen G., de Langen F. Critical Success Factors of the Survival of Start-Ups with Radical Innovation. *Jour-*

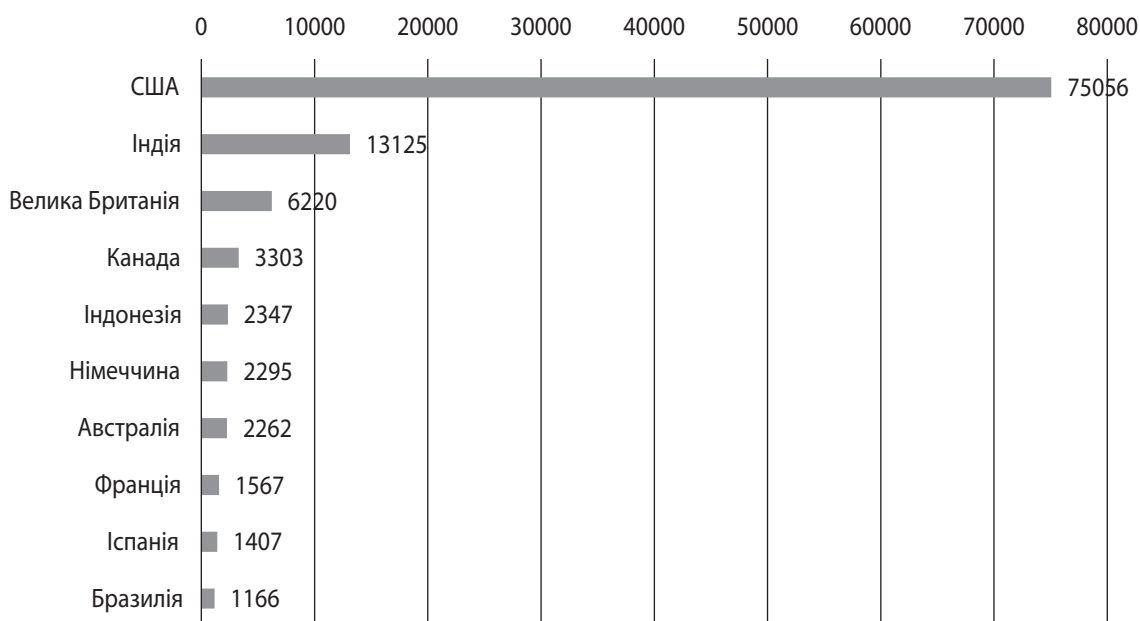

Рис. 2. Кількість стартапів у країнах-лідерах станом на кінець 2022 р.

Джерело: складено автором за [49].

Рис. 3. Розподіл стартапів у світі на основі галузі їх упровадження та відповідного відсотка від загальної кількості за підсумками 2022 р.

Джерело: складено автором за [50].

- nal of Applied Economics and Business Research*. 2012. Vol. 2. Iss. 3. P. 155–171. URL: <http://www.aebrjournal.org/uploads/6/6/2/2/6622240/4makalecriticalsuccessfactorsofthesurvivalofstart.pdf>
17. Skala A. Digital Startups in Transition Economy. Springer International Publishing: Cham, Switzerland, 2019.
 18. Blank S. Why the Lean Startup Changes Everything / Harvard Business Review. 2013. URL: <https://hbr.org/2013/05/why-the-lean-start-up-changes-everything>
 19. Ries E. The Lean Startup. How Today's Entrepreneur Use Continous to Create Radically Successful Business. Crown Business: New York, NY, USA, 2011. 336 p.
 20. Austrian Startup Monitor 2020. URL: <https://austrianstartupmonitor.at/wp-content/uploads/2021/05/Austrian-Startup-2020.pdf>
 21. Henry M., Bauwens T., Hekkert M., Kirchherr J. A typology of circular start-ups: Analysis of 128 circular business models. *Journal of Cleaner Production*, 2020. Vol. 245. Art. 118528. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118528>
 22. Estonia Startup Visa. URL: <https://www.schengenvisas.com/estonia-startup-visa/>
 23. StartupBlink. URL: <https://www.startupblink.com>
 24. Tech Startup Ecosystem in West Bank and Gaza. Findings and Recommendation / The World Bank 2018. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/715581526049753145/Tech-startup-ecosystem-in-West-Bank-and-Gaza-findings-and-recommendation>
 25. Shaping Europe's Digital Future Policy / European Commission. 2014. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/startup-europe>
 26. Кошельник Д. Концептуальні відмінності. Чим стартап відрізняється від «класичного» бізнесу / *vector*. 23.05.2022. URL: <https://vctr.media/ua/chym-startap-vidriznyayetsya-vid-klasychnogo-biznesu-142744/>
 27. Смачило В. В. Стартапи та малий бізнес: спільне й відмінне. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/163-1.pdf>
 28. Areitio A. What is a startup and how is it different from other companies (new and old)? / *Medium*. 13.12.2018. URL: <https://medium.com/theventurecity/what-is-a-startup-and-how-is-it-different-from-other-companies-new-and-old-428875c27c29>
 29. Are You Building A Small Business – Or A Startup? / *Forbes*. 15.08.2012. URL: <https://www.forbes.com/sites/theyec/2012/08/15/are-you-building-a-small-business-or-a-startup/?sh=31dc49dba528>
 30. Мрихіна О. Б., Стояновський А. Р., Міркунова Т. І. Перспективи стартап-компаній у контексті конкурентоспроможного розвитку українського ринку високих технологій. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9. С. 215–225.
 31. High-tech startup definition. URL: <https://www.lawinsider.com/dictionary/high-tech-startup>
 32. Bürgel O., Fier A., Licht G., Murray G. Internationalisation of High-Tech Start-Ups and Fast Growth – Evidence for UK and Germany. *ZEW Discussion Paper*. 2012. No. 00-35. DOI: 10.2139/ssrn.373940.
 33. Pamela Ch. Differences between Deep Tech, High Tech and Low Tech / *Medium*. 05.01.2021. URL: <https://christinepamela.medium.com/deep-tech-high-tech-and-low-tech-innovations-ef7fe6f6b058>
 34. Hughes K. High Tech vs. Tech-Enabled Startups. 2021. URL: <https://www.karllhughes.com/posts/high-tech-enabled>
 35. Маркетинг стартап-проектів : навч. посіб. для усіх спеціальностей другого освітнього ступеня «магістр» / за заг. ред. С. О. Солнцева. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 218 с.
 36. Життєвий цикл стартапу: from zero to hero / Artjoker. URL: <https://artjoker.ua/blog/zhiznennyu-tsikl-startapa-from-zero-to-hero/>
 37. Graham P. Startup = Growth. 2012. URL: <http://www.paulgraham.com/growth.html>
 38. What are the six stages of a startup? / CEMEX ventures. 17.02.2021 URL: <https://www.cemexventures.com/startup-stages-phases/>
 39. Harper J. What Are the 8 Startup Growth Stages? A Complete Guide. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/startup-growth-stages>
 40. 9 трендов для стартап-маркетинга. URL: <https://to-plead.com.ua/ru/blog/id/9-trendov-dlja-startap-marketinga-105/>
 41. Startup. Explore types of startups, business ideas, and get to know the steps to build a startup from scratch. URL: <https://sendpulse.com/support/glossary/startup>
 42. How Many Types of Startups Are There? URL: <https://www.designveloper.com/blog/types-of-startups/>
 43. Ситник Н. І. Концептуальні основи стартапів: їх сутність і класифікація. *Бізнес Інформ*. 2016. № 8. С. 64–68. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-8_0-pages-64_68.pdf
 44. Nachum G. How to Identify the 4 Types of Startups. URL: <http://readwrite.com/2015/12/01/4-types-of-startups/>
 45. Savin I., Chukavina K., Pushkarev A. Topic-based classification and identification of global trends for startup companies. *Small Business Economics*. 2023. Vol. 60. P. 659–689. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-022-00609-6>
 46. Crunchbase. URL: <https://www.crunchbase.com/featured>
 47. Rafique A. The Role of Startups in Economic Prosperity of Developing Countries. URL: <https://sentientso.com/the-role-of-startups-in-economic-prosperity-of-developing-countries/>
 48. Startups disrupting industries and changing the world – and doing it all at scale. URL: <https://news.microsoft.com/en-CEE/2022/09/20/startups-disrupting-industries-and-changing-the-world-and-doing-it-all-at-scale/>
 49. Minaev A. Startup Statistics (2023): 35 Facts and Trends You Must Know. URL: <https://firstsiteguide.com/startup-stats/>
 50. Wise J. How Many Startups are Created Each Year? (Worldwide Stats) / *EarthWeb*. 2023. URL: <https://earthweb.com/how-many-startups-are-created-each-year/>
 51. Shvets A. Startups: Tech Trends, Statistics, Incorporation Tips, and Forecasts [2023 update]. URL: <https://itechcraft.com/blog/tech-trends-startups/>
 52. The best and worst countries for startups in 2023 / *BusinessTech*. 08.04.2023. URL: <https://businesstech.co.za/news/lifestyle/675579/top-10-best-countries-for-startups-in-2023/>

53. Gourtasilidou M. Top 10 Countries Globally For Best Startups Development / *Ceoworld Magazine*. 08.08.2022. URL: <https://ceoworld.biz/2022/08/08/top-10-countries-globally-for-best-startups-development/>
54. John A. L. M. The Global Startup Index / *BNG*. 16.06.2023. URL: <https://businessnamegenerator.com/the-global-startup-index/>
55. Інтеграція освіти та науки в Україні на базі моделі університету майбутнього : кол. моногр. / за ред. В. Є. Хаустової. Харків : ФОРМ Лібуркіна Л. М., 2021. 424 с.
56. Хаустов М. М., Данько А. Т., Бондаренко Д. В., Юрченко О. К. Дослідження екосистем стартапів країн світу для забезпечення їх економічного зростання. *Бізнес Інформ*. 2022. № 8. С. 47–59. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-47-59>
- REFERENCES**
- "9 trendov dlja startap-marketinga" [9 Startup Marketing Trends]. <https://toplead.com.ua/ru/blog/id/9-trendov-dlja-startap-marketinga-105/>
- "Are You Building A Small Business – Or A Startup?" *Forbes*. August 15, 2012. <https://www.forbes.com/sites/theyec/2012/08/15/are-you-building-a-small-business-or-a-startup/?sh=31dc49dba528>
- "Austrian Startup Monitor 2020". <https://austrianstartupmonitor.at/wp-content/uploads/2021/05/Austrian-Startup-2020.pdf>
- Areitio, A. "What is a startup and how is it different from other companies (new and old)?" *Medium*. December 13, 2018. <https://medium.com/theventurecity/what-is-a-startup-and-how-is-it-different-from-other-companies-new-and-old-428875c27c29>
- Autio, E. *Entrepreneurship Support in Europe: Trends and Challenges for EU Policy*. Report Prepared for EU DG Growth, 2016. DOI: 10.13140/RG.2.1.1857.1762
- Baldrige, R., and Curry, B. "What Is A Startup? The Ultimate Guide". *Forbes Advisor*. October 16, 2022. <https://www.forbes.com/advisor/business/what-is-a-startup/>
- Blank, S. "Why the Lean Startup Changes Everything". *Harvard Business Review*. 2013. <https://hbr.org/2013/05/why-the-lean-start-up-changes-everything>
- Breschi, S. J., Lassebie, C., and Menon, C. "A Portrait of Innovative Startups across Countries". In *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, no. 2018/02. Paris, France: OECD Publishing, 2018. DOI: <https://doi.org/10.1787/18151965>
- Burgel, O. et al. "Internationalisation of High-Tech Start-Ups and Fast Growth – Evidence for UK and Germany". *ZEW Discussion Paper*, no. 00-35 (2012). DOI: 10.2139/ssrn.373940
- Chazov, Ye. "Startup yak nova forma vedennia biznesu" [Startup as a New Form of Business]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii*, no. 52 (2013): 122-128. <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19732/1/16.pdf>
- Christiansen, C. M. *The Innovator's Dilemma; When New Technologies Cause Great Firms to Fail*. Boston, MA, USA: Harvard Business School Press, 2003.
- Crunchbase. <https://www.crunchbase.com/featured>
- Damodaran, A. *Valuing Young Start-Up and Growth Companies: Estimation Issues and Valuation Challenges*. New York, NY, USA: Stern School of Business New York University, 2009.
- "Estonia Startup Visa". <https://www.schengenvisas.com/estonia-startup-visa/>
- Gourtasilidou, M. "Top 10 Countries Globally For Best Startups Development" *Ceoworld Magazine*. August 08, 2022. <https://ceoworld.biz/2022/08/08/top-10-countries-globally-for-best-startups-development/>
- Graham, P. "Startup = Growth". 2012. <http://www.paulgraham.com/growth.html>
- Groenwegen, G., and de Langen, F. "Critical Success Factors of the Survival of Start-Ups with Radical Innovation". *Journal of Applied Economics and Business Research*. 2012. <http://www.aebrjournal.org/uploads/6/6/2/2/6622240/4makalecriticalsuccessfactorsofthesurvivalofstart.pdf>
- "High-tech startup definition". <https://www.lawinsider.com/dictionary/high-tech-startup>
- "How Many Types of Startups Are There?" <https://www.designveloper.com/blog/types-of-startups/>
- Harper, J. "What Are the 8 Startup Growth Stages? A Complete Guide". <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/startup-growth-stages>
- Havrish, O. A. et al. *Menedzhment startap proektiv* [Management of Startup Projects]. Kyiv: Politekhnik, 2019.
- Henry, M. et al. "A typology of circular start-ups: Analysis of 128 circular business models". *Journal of Cleaner Production*, art. 118528, vol. 245 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118528>
- Hughes, K. "High Tech vs. Tech-Enabled Startups". 2021. <https://www.karllhughes.com/posts/high-tech-enabled>
- Intehratsiia osvity ta nauky v Ukraini na bazi modeli universytetu maibutnyoho* [Integration of Education and Science in Ukraine Based on the Model of the University of the Future]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2021.
- John, A. L. M. "The Global Startup Index". *BNG*. June 16, 2023. <https://businessnamegenerator.com/the-global-startup-index/>
- "Krashchi biznes-startapy v Ukraini" [The Best Business Startups in Ukraine]. https://bankchart.com.ua/biznes/biznes_start/statti/kraschi_biznes_startapi_v_ukrayini
- Khaustov, M. M. "Rozvytok startapiv u sferi enerhetyky: svi-tovyi dosvid i mozhlyvosti dlja Ukrainy" [Development of Startups in the Energy Sector: The World Experience and Opportunities for Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2022): 13-24. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-4-13-24>
- Khaustov, M. M. et al. "Doslidzhennia ekosystem startapiv krain svitu dlja zabezpechennia yikh ekonomichnoho zrostannia" [Examining the Startup Ecosystems, Ensuring the Economic Growth of the World Countries]. *Biznes Inform*, no. 8 (2022): 47-59. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-47-59>
- Kollmann, T. et al. "European Startup Monitor 2015". https://europeanstartupmonitor.com/fileadmin/presse/download/esm_2015.pdf
- Koshelnyk, D. "Kontseptualni vidminnosti. Chym startap vidrizniaietsia vid «klasychnoho» biznesu" [Conceptual Differences. How Does a Startup Differ from a "Classical Business?"]

- sic" Business]. *vector*. May 23, 2022. <https://vctr.media/ua/chym-startap-vidriznyayetsya-vid-klasychnogobiznesu-142744/>
- Ma, X. et al. "Assessment of the Impact of Scientific and Technical Activities on the Economic Growth of World Countries". *Sustainability*, art. 14350, vol. 14, no. 21 (2022).
DOI: <https://doi.org/10.3390/su142114350>
- Marketynh startap-proektiv* [Marketing of Startup Projects]. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, 2019.
- Melnychenko, O. A., and Melnychenko, V. O. "Startup: sutnist, oznaky, etapy rozvytku" [Startup: Essence, Signs, Stages of Development]. *Aktualni problemy rozvytku upravlinskykh system: dosvid, tendentsii, perspektivy*. 2016. <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/2/11.pdf>
- Minaev, A. "Startup Statistics (2023): 35 Facts and Trends You Must Know". <https://firstsiteguide.com/startup-stats/>
- Mrykhina, O. B., Stoianovskyi, A. R., and Mirkunova, T. I. "Perspektyvy startap-kompanii u konteksti konkurento-spromozhnoho rozvytku ukrainskoho rynku vysokykh tekhnolohii" [Startup Companies Perspectives in the Context of Competitive Development of Ukrainian High Technologies Market]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9 (2015): 215-225.
- Nachum, G. "How to Identify the 4 Types of Startups". <http://readwrite.com/2015/12/01/4-types-of-startups/>
- Pamela, Ch. "Differences between Deep Tech, High Tech and Low Tech". *Medium*. January 05, 2021. <https://christinepamela.medium.com/deep-tech-high-tech-and-low-tech-innovations-ef7fe6f6b058>
- Rafique, A. "The Role of Startups in Economic Prosperity of Developing Countries". <https://sentientso.com/the-role-of-startups-in-economic-prosperity-of-developing-countries/>
- Ries, E. *The Lean Startup. How Today's Entrepreneur Use Continuous to Create Radically Successful Business*. New York, NY, USA: Crawn Business, 2011.
- "Shaping Europe's Digital Future Policy". European Commission. 2014. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/startup-europe>
- "Startup. Explore types of startups, business ideas, and get to know the steps to build a startup from scratch". <https://sendpulse.com/support/glossary/startup>
- "Startups disrupting industries and changing the world – and doing it all at scale". <https://news.microsoft.com/en-cee/2022/09/20/startups-disrupting-industries-and-changing-the-world-and-doing-it-all-at-scale/>
- Savin, I., Chukavina, K., and Pushkarev, A. "Topic-based classification and identification of global trends for startup companies". *Small Business Economics*, vol. 60 (2023): 659-689.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-022-00609-6>
- Shontell, A. "A Startup Is A State Of Mind, Not A Word That Can Be Defined". *Insider*. February 27, 2014. <https://www.businessinsider.com/what-is-a-startup-2014-2?r=US&IR=T2014>
- Shvets, A. "Startups: Tech Trends, Statistics, Incorporation Tips, and Forecasts [2023 update]". <https://itechcraft.com/blog/tech-trends-startups/>
- Skala, A. *Digital Startups in Transition Economy*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing, 2019.
- Smachylo, V. V. "Startapy ta maliy biznes: spilne i vidminne" [Startups and Small Businesses: Common and Different]. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/163-1.pdf>
- Song, M. "Success Factors in New Ventures: A Meta Analysis". *Journal of Product Innovations Management*, vol. 25, no. 1 (2008): 7-27.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5885.2007.00280.x>
- StartupBlink. <https://www.startupblink.com>
- Sytnyk, N. I. "Kontseptualni osnovy startapiv: yikh sutnist i klasyfikatsiia" [The Conceptual Foundations of Startups: their Essence and Classification]. *Biznes Inform*, no. 8 (2016): 64-68. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-8_0-pages-64_68.pdf
- "Tech Startup Ecosystem in West Bank and Gaza. Findings and Recommendation". *The World Bank*. 2018. <http://documents.worldbank.org/curated/en/715581526049753145/Tech-startup-ecosystem-in-West-Bank-and-Gaza-findings-and-recommendation>
- "The best and worst countries for startups in 2023". *BusinessTech*. April 08, 2023. <https://businesstech.co.za/news/lifestyle/675579/top-10-best-countries-for-startups-in-2023/>
- Voloboeva, I. O. "Menedzhment innovatsiinoi diialnosti: dosvid uspishnykh Start-up i pidpriemstiv-praktykiv" [Management of Innovative Activity: Experience of Successful Start-ups and Practicing Entrepreneurs]. *Perspektyvy rozvytku upravlinskykh system u sotsialnii ta ekonomichnii sferakh Ukrainy: teoriia i praktyka*. Kyiv: KUBH, 2020. 65-67.
- "What are the six stages of a startup?" *CEMEX ventures*. February 17, 2021. <https://www.cemexventures.com/startup-stages-phases/>
- Wise, J. "How Many Startups are Created Each Year? (Worldwide Stats)". *EarthWeb*. 2023. <https://earthweb.com/how-many-startups-are-created-each-year/>
- "Zhyttievyy tsykl startapu: from zero to hero" [Life Cycle of a Startup: From Zero to Hero]. *Artjoker*. <https://artjoker.ua/blog/zhiznennyi-tsikl-startapa-from-zero-to-hero/>